

Sociologie

SUPPORT DE CURS **clasa a XI a FR**

AVIZAT,

Profesor: Ionescu Mădălina

2016

SOCIOLOGIE

TEMATICĂ GENERALĂ:

1. **Sociologia ca stiinta:** Cunoasterea comuna a vietii sociale; Cunoasterea stiintifica a vietii sociale; Aparitia si dezvoltarea sociologiei; Perspective in sociologie (evolutionism, functionalism, conflictualism, interactionism).
2. **Metodologia cercetarii sociologice. Metode si tehnici de cercetare in sociologie:** Principalele ramuri ale sociologiei; Etapele cercetarii sociologice; Metode si tehnici de cercetare.
3. **Socializarea:** Procesul de socializare; Tipuri de socializare (primara, anticipativa, resocializarea); Agentii socializarii (familia, grupurile perechi, scoala, massmedia).
4. **Status si rol social:** Statusul (status prescris, status dobandit); Rolul (tipuri de roluri, pregatirea pentru rol, conflictul de rol, esecul de rol).
5. **Organizarea sociala:** Structura sociala si organizare sociala; Institutii sociale (economice, politice, juridice, culturale si educative, religioase); Tipuri de organizare sociala (organizatii informale, organizatii formale, asociatiile voluntare); Birocratia.
6. **Familia:** Definirea familiei; Structura familiei; Functiile familiei;
7. **Grupul social**

SOCIOLOGIE

Sociologia ca stiinta

Sociologia ca știință a apărut relativ târziu : în deceniile 3-4 ale secolului XIX. Cu mult înainte de această dată, însă, numeroși gânditori au fost preocupați de studierea proceselor și a instituțiilor sociale, a elementelor constitutive ale vieții sociale. Din gândirea filosofilor, a economiștilor, a istoricilor s-au desprins în decursul veacurilor fragmente care încet, încet au alcătuit o matcă comună, constituind în cele din urmă o știință socială de sine stătătoare, cu obiect, metode și rezultate proprii.

Mulți gânditori apreciază că *Aristotel* (384 î. Hr.), cu celebra sa formulă “zoon politikon”, poate fi considerat ca fondator sau măcar precursor al sociologiei. Un dialog imaginar între Platon și Aristotel ar putea rezuma opoziția dintre preocuparea pozitivistă a sociologiei și preocuparea normativă a filosofiei. Plecând de la un anumit număr de idei *a priori* despre valorile și idealurile omului, Platon “ a construit” o cetate, care trebuia să permită oamenilor să realizeze acest ideal. Aristotel, urmând o metodă exact opusă, studiază cu minuțiozitate constituirea diferitelor cetăți ale lumii elene și le face o tipologie, încercând să înțeleagă adevăratul lor spirit. El pornește, deci, de la descrierea realității sistemelor politice pe care le analizează pentru a stabili concluziile. Ori, ca principiu, acest demers este cel al sociologului contemporan.

Mai târziu, în epoca medievală, marile spirite s-au plasat deliberat în perspectivă platoniciană : *Sf. Thomas* “construia” cetatea lui Dumnezeu și *Th. Morus*, cetatea ideală (Utopia). Trebuie să așteptăm până în secolul al XVIII-lea pentru a putea constata reluarea perspectivei empirice și pozitivistă a lui Aristotel. Mai multe puncte de vedere, printre care și cel al lui Raymond Aron, susțin că *Montesquieu* este cel dintâi gânditor care creează o operă sociologică. În lucrarea sa, *Considerații asupra măreției și decadenței romanilor* el încearcă, pentru început, să înțeleagă cum o civilizație crește, ajunge la apogeul său și apoi intră în declin și moare ; problemă de istoria filosofiei, pe care el o pune, însă, în termeni de sociologie istorică. În faimoasa lucrare *Despre spiritul legilor* (1748), el nu încearcă să descrie regulile pe care societatea încearcă să le impună oamenilor, ci să înțeleagă “spiritul” lor, relațiile care există între ele, conduita oamenilor și structura societății, iar acestea sunt, prin definiție, probleme sociologice. Montesquieu încearcă să înțeleagă chiar și diversitatea temperamentelor în funcție de climă, veche problemă aristotelică pe care geografii și-au pus-o la sfârșitul secolului XIX și pe care sociologii și psihologii și-o pun la ora actuală, în termenii de personalitate socială. ¹

Cel care a dat numele sociologiei și care este unanim recunoscut ca părinte și fondator al sociologiei ca știință este *Auguste Comte* (1798-1857). El susține că există un fenomen social așa cum există și unul fizic numind “fizica socială”, sociologie. În concepția sa, “grupurile au o viață, o evoluție și o disoluție”. Ele pot fi privite din punct de vedere static : prin analiza structurii lor, a organelor care o compun. Descrierea lor va forma prima parte a studiului sociologic și se va chema “statică socială”. O a doua parte se va ocupa cu funcțiunile, cu activitatea socială, cu evoluția și transformările succesive pe care le-au înregistrat colectivitățile de-a lungul istoriei. Aceste capitole vor constitui „Dinamica socială” (*Discours sur l'esprit positif*, 1844).

Auguste Comte se înscrie în marile spirite ale secolului al XIX-lea, care aveau ambiția de a cuprinde într-o privire trecutul, prezentul și viitorul umanității și societății într-o viziune oarecum profetică, să facă o sinteză totală a omului. Pentru el, sociologia este un fel de evanghelie pozitivă pe care el are misiunea de a o propovădui.

SOCIOLOGIE

Științele umaniste în general și instituțiile, precizează fondatorul sociologiei, sunt supuse legii celor trei stări, care le călăuzește de la etapa teologică la etapa pozitivă, trecând printr-o tranziție metafizică.

Herbert Spencer (1820-1903) continuă și dezvoltă opera sociologică a lui A. Comte, cunoscând în timpul vieții o celebritate deosebită. Lucrarea sa, *Principii de sociologie* constituie primul efort de construcție sistematică a unei teorii sociologice. Dorind să înțeleagă mai bine societatea, el a comparat-o cu un organism biologic, înscriindu-se astfel în viziunile organiciste și funcționaliste care, cu toate că par astăzi naive, ele mai constituie încă una dintre tentațiile de care sociologul modern trebuie să se apere.

În opinia sa, putem asemăna societatea cu corpul unui animal uriaș, grupurile cu organele corpului și indivizii cu celulele. Criticii lui H. Spencer evidențiază lipsa de fundament științific a acestei comparații : în timp ce indivizii au individualitate, celulele nu au ; cu cât societatea este mai complexă, mai diferențiată, cu atât indivizii au mai multă autonomie, celulele, dimpotrivă, au autonomie cu cât organismul este mai simplu .

Distanțându-se prin aceasta de A. Comte, H. Spencer a încercat să studieze societățile în mod comparativ utilizând bogate materiale furnizate de etnografie. De la el au început cercetările moderne asupra societăților primitive (sălbatic), care erau mai ușor observabile și b) evoluau mai încet decât societățile civilizate. De la Spencer a devenit evident că societățile umane sunt foarte variate.

În altă ordine de idei, Spencer a aplicat ideea „supraviețuirii celor mai puternici” la studiul schimbării societăților, susținând că dacă guvernul nu ar interveni, societatea s-ar debarasa de „neputincioși” permițându-le doar celor mai buni să supraviețuiască și să se reproducă.

Multe puncte de vedere susțină că cel mai mare sociolog al secolului XIX a fost *K. Marx* (1818-1883). Analiza pe care el o face capitalismului englez al secolului XIX este, fără îndoială, o analiză sociologică profundă și pertinentă și toate lumea recunoaște acest lucru. „Atunci însă când Marx pretinde că din această analiză poate extrage legi generale aplicabile în Istorie, ce permit înțelegerea evoluției societăților trecute și prevederea viitorului oamenilor, atunci dezbaterile alunecă în desuetudine. Marx nu a fost numai sociolog, numai om de știință ci și profet : el a pretins aplicarea teoriei extrase dintr-o anchetă limitată la o societate particulară la evoluția umanității în ansamblul ei”³. Explicarea pe care el o dă istoriei este discutabilă iar previziunea viitorului s-a dovedit a fi falsă.

K. Marx a fost preocupat de studierea structurilor și a proceselor sociale urmărind, ca și Comte, realizarea unei societăți mai bune, mai drepte, mai umane. El a încercat să explice mișcările societății prin determinismul economic și tehnologic, susținând că „legile” fundamentale ale istoriei ar putea fi găsite în structura economică a societății. În viziunea lui, societatea este divizată în două clase : cei care posedă mijloacele de producție, cu alte cuvinte mijloacele de producere a bogăției (bogații) și cei care sunt lipsiți de mijloacele de producție, care nu posedă decât propria lor forță de muncă (săracii). Această diviziune duce în mod inevitabil la „conflictul de clasă”. Istoria, conchide Marx, este istoria luptei de clasă.

Marx nu conferă o conotație negativă conflictului, considerându-l mai degrabă ca mijloc de progres atâta vreme cât el provoacă trecerea la o societate structural mai bună comparativ cu cea anterioară. Tezele lui Marx au fundamentat teoria școlii sociologice a conflictului. Influența lui K. Marx în sociologie a fost puternică și este simțită și astăzi.

SOCIOLOGIE

Emile Durkheim (1858-1917). Sub influența lui Comte și Spencer, sociologul francez E. Durkheim este preocupat de ceea ce ține societatea laolaltă, de ordinea socială. El a studiat funcțiile îndeplinite de elementele constitutive ale societății în menținerea coeziunii sociale, concentrându-se asupra importanței opiniilor și valorilor, a “conștiinței colective” și a ritualului colectiv. Problema integrării constituie un concept cheie în opera lui Durkheim, ce traversează de la un capăt la altul toate cercetările pe care le-a efectuat. În vechea societate, mai simplă și mai puțin specializată, oamenii erau legați între ei datorită asemănărilor, prin ceea ce el numește “solidaritate mecanică”. În societățile mai complexe și diferențiate, indivizii și-au asumat sarcini specializate, fapt ce a creat un sistem de interdependențe în cadrul căruia fiecare depindea de celălalt, completându-se reciproc. Acest tip de legătură a fost numit de Durkheim “solidaritate organică”.

În concepția lui Durkheim, rostul sociologiei este să studieze “faptele sociale”. Ele alcătuiesc obiectul exclusiv al sociologiei. Faptul social este exterior individului în sensul că nu este nici de natură “organică”, biologică și nu este nici individual (ceea ce l-ar plasa în domeniul psihologiei). El are un caracter coercitiv, forțând comportamentele indivizilor să se conformeze la valorile și normele sociale. Ironia sau răceala cu care este întâmpinat cineva care nu se îmbracă după obiceiul locului sunt forme ale constrângerii.

Forța coercitivă – în viziunea sociologului francez – acționează precum aerul : individul o simte doar atunci când acționează împotriva ei. În acest înțeles, constrângerea nu suprimă libertatea individuală.

Max Weber (1864-1920). M. Weber domină sociologia germană de la sfârșitul secolului trecut. Mai mult decât atât, el exercită o influență uriașă asupra sociologiei contemporane.

Weber așează în centrul teoriei sale ideea de acțiune socială și manifestă un interes deosebit față de valorile, opiniile, intențiile care ne ghidează comportamentul. Studiul său cel mai cunoscut este *Etica protestantă și spiritul capitalismului* (1920), în care demonstrează faptul că nu putem înțelege comportamentul oamenilor decât dacă luăm în calcul concepțiile lor asupra lumii, credințele lor religioase. El leagă – fără să pretindă însă existența unei cauzalități absolute – nașterea capitalismului de valorile și atitudinile protestantismului. Weber a contribuit la dezvoltarea metodologiei sociologice. El a militat pentru eliminarea preferințelor, a prejudecăților în procesul cercetării sociologice, pentru o sociologie „în afara valorii”, cu alte cuvinte, pentru „neutralitate axiologică”.

El a conceput tipul ideal cu scopul de a identifica și explica științific cauzele activităților sociale. Tipul ideal este conceptul unui fenomen care cuprinde elementele sale esențiale și cu care fenomenul lumii reale ar putea fi comparat.

Analiza birocrăției, a structurii și funcțiilor sale și a legitimității puterii constituie baza conceptuală a științelor politice și a teoriei organizației, uimind prin actualitatea lor.

Dacă la K. Marx economia joacă un rol determinant, la M. Weber ea constituie doar unul dintre factorii importanți, care influențează viața socială. El acordă o mare importanță statutului social obținut din caracteristici personale sau stimă și putere politică.

În timp ce Marx considera ideile rezultat al structurii sociale (în ultimă instanță, structura economică determinând structura socială și mai departe suprastructura), Weber consideră ideile cauza schimbării structurilor. Oricum, amândoi, deși în maniere diferite, pun accentul pe schimbarea societății, distanțându-se de structural-funcționaliști (ex.T.Parsons).

Sociologia comună și sociologia științifică

Trăind în mijlocul fenomenelor și proceselor sociale, vrând nevrând facem aprecieri asupra lor. Am putea spune că fiecare om este un sociolog fără să-și dea seama, la fel ca și “burghezul naiv” al lui Moliere, care nu-și dădea seama că vorbește în proză. Cu alte cuvinte, putem spune că fiecare din noi posedă o “teorie” generală cu privire la viața socială și comportamentul oamenilor, prin ghidează propriul comportament și stă la baza deciziilor

SOCIOLOGIE

---

noastre sociale. Această așa-zisă teorie este nesistematizată și cuprinde un ansamblu de așa-zise legi generale, care stabilesc dependențele cauzale dintre fapte, situații și comportamente, dintre motivații, aspirații și acțiuni. Exemple de astfel de legi sunt : “Fiecare om acționează în conformitate cu interesele sale” ; “Prietenii ne ajută când suntem în dificultate” etc.

Trebuie să remarcăm însă că exponenții acestor “teorii” nu sunt “posesorii” unei sociologii științifice, nu sunt sociologi în adevăratul sens al cuvântului. În cazul lor, putem vorbi despre o sociologie a bunului simț, despre o sociologie comună și nu științifică. Sociologia comună se caracterizează prin : generalizarea experienței cotidiene în mod afectiv, nesistematic și neverificat ; prin realizarea unor “interpretări de uz casnic” ; prin ignorarea relativității instituțiilor.

Sociologia științifică, spre deosebire de cea comună, se bazează pe cercetări sistematice, pe utilizarea unui aparat conceptual, pe verificarea tezelor și a ipotezelor, ceea ce presupune un efort cognitiv special și specializat.

Pentru ca sociologia să se dezvolte ca știință, era necesară detașarea ei de experiența comună, de generalizările neverificate, de aparențe. “ ... Prima înțelepciune a sociologiei e aceasta : lucrurile nu sunt ce par a fi ... Realitatea socială apare ca având mai multe straturi de înțelesuri. Descoperirea fiecăruia nou strat modifică înțelegerea întregului” .⁵ Altfel spus, cunoașterea sociologică trebuie, pe de o parte, să se delimiteze de cunoașterea comună, iar pe de alta, trebuie să se realizeze multidimensional și integrativ.

Un moment crucial în dezvoltarea sociologiei ca știință l-a constituit trecerea de la utilizarea *datelor preluate* din surse exterioare care ne explicăm acțiunile și comportamentele celorlalți, care ne (statistici oficiale ale administrației de stat sau observații provenite din cunoașterea comună) la *producerea* prin mijloace proprii a *datelor* necesare (prin interviuri, prin chestionare pe eșantioane reprezentative etc.).

Deși utilizarea interviurilor a început în Anglia, la sfârșitul secolului XIX, abia după cel de al doilea război mondial putem vorbi despre o revoluție în metodologia culegerii și prelucrării datelor în sociologie.

Utilizarea noii metodologii în sociologie a scos și mai mult în evidență discrepanțele dintre rezultatele cercetării științifice și simțul comun. Astfel, de exemplu, cercetările sociologiei americane efectuate în timpul celui de al doilea război mondial au infirmat mai multe teze rezultate din experiența comună, printre care se află și următoarele două : 1) ostașii care provin de la țară, din familii de fermieri vor suporta mai bine dificultățile războiului decât cei din mediul urban ; 2) ostașii negri vor lupta mai bine sub comanda unor ofițeri negri.

Deși sociologia - ca și psihologia și pedagogia etc. - se face cu specialiști, unii reprezentanți ai simțului comun se declară cu ostentație sociologi, psihologi, educatori. Posedând unele cunoștințe mai mult sau mai puțin valide ale domeniului, au iluzia cunoașterii științifice, emițând pretenții teoretice nefondate.

Problematika sociologiei

Din punct de vedere etimologic, termenul de *sociologie* vine din latinescul *socius* (tovarăș, asociat) și grececul *logos* (științe, teorie) și a fost menit să înlocuiască termenul de “fizică socială”, utilizat de Saint-Simon (magistrul lui A. Comte). Cel care decide realizarea acestei substituiri este părintele sociologiei, A. Comte : “ Consider că trebuie să îndrăznesc a folosi de acum acest termen nou (sociologie), echivalent expresiei mai vechi de fizică socială, pentru a putea arăta printr-un singur nume această parte complementară filosofiei ... care se referă la studiul pozitiv al totalității legilor fundamentale proprii fenomenelor sociale”¹. Sociologia – continuă A. Comte – “urmărește raporturile dintre real și himeric, util și ceea ce este de prisos, siguranță și nedumerire, constructiv și metafizic, relativ și absolut”².

SOCIOLOGIE

Într-o primă aproximare, sociologia este știința despre societate, ea descrie și explică fenomenele și procesele ce intervin în colectivitățile umane.

În viziunea lui J. Szczepanski, această știință "a dezvoltat" două teorii cu o sferă generală : a) teoria structurilor sociale și b) teoria dezvoltării (a tuturor transformărilor, deci și a progresului și a regresului).

Teoria structurilor sociale, precizează sociologul polonez, mai sus amintit, studiază elementele grupurilor și colectivităților, principiile alcătuirii lor, subordonarea reciprocă a elementelor și forțele care indică funcționarea lor, coeziunea internă a grupurilor, forțele care determină dezagregarea grupurilor.

Teoria dezvoltării studiază fenomenele și procesele care au loc în diferite grupuri și colectivități : cum se desfășoară, cum evoluează în timp.³

Sfera cercetărilor sociologice, conchide Szczepanski, cuprinde următoarele tematici speciale:

a) Instituțiile sociale (ale educației, politice, științifice, juridice, economice, industriale, religioase, familia) ;

b) Diferite tipuri de colectivități și grupuri umane (colectivitățile teritoriale : sat, oraș categorii profesionale, clasele sociale, diferite organizații, colectivitățile culturale etc.) ;

c) Fenomene și procese sociale (devianță socială , procesele mobilității și stabilității sociale, conflictele sociale etc.).

Metoda de cercetare sociologică

Metodă vine din grecescul *methodos*, semnificând “cale”, “mijloc”, “mod de expunere”. Orice activitate de cercetare necesită utilizarea anumitor metode.

Cercetarea sociologică folosește atât metode specifice, proprii sociologiei cât și metode împrumutate de la alte științe.

Conceptul de *metodologie* are o sferă de cuprindere mai largă decât cel de metodă. În cazul științelor socio-umane, el include ansamblul metodelor folosite în investigarea socialului și are un caracter predominant normativ. Metodologia reflectează asupra experiențelor trecute de cercetare, elaborează strategii de investigare, indică atât eventualele obstacole și deficiențe, cât și căile de obținere a unor rezultate valide din punct de vedere științific.

Investigația sociologică se realizează în mai multe etape.

- a) identificarea (definirea) problemei ce urmează a fi cercetată ;
- b) formularea ipotezei despre presupusele relații între variabile ;
- c) stabilirea tehnicilor și procedeele aferente ;
- d) culegerea de date pentru testarea empirică a ipotezei;
- e) analiza cantitativă și calitativă a datelor ;
- f) acceptarea, respingerea sau reformularea ipotezei .

Principalele metode de culegere a datelor empirice sunt : observația, experimentul, ancheta socială, analiza documentelor sociale.

Observația presupune perceperea sistematică a atitudinilor, comportamentelor și interacțiunilor actorilor sociali, în momentul manifestării lor, conform unui plan dinainte elaborat și cu aportul unor tehnici specifice de înregistrare.

Gold și Gans⁹ au distins trei roluri diferite ale analistului social : a) participant total implicat emoțional, înregistrând post-festum date și informații; b) exterior situațiilor sociale supuse observației culegând informații cu ajutorul unor tehnici speciale; c) cercetător participant (implicat doar parțial) și dispunând de posibilități de producere și înregistrare a datelor.

Gradul de implicare al cercetătorului interferează cu modul de înregistrare a datelor, rezultând anumite combinații ce se concretizează în următoarele trei tipuri de practicare a observației : observația *structurată*, *nedistorsionată* și *participativă*.

În *observația structurată*, observatorul își asumă rolul de cercetător și folosește ca tehnici de înregistrare a datelor : listele de control, scalele de evaluare, sistemele de codificare a interacțiunilor și descrierea narativă. Tipice observației structurate sunt sistemele de codificare a interacțiunilor al căror scop este de a aduna informații referitoare la conținutul, frecvența, orientarea și tipologia interacțiunilor, a atitudinilor și comportamentelor asociate relațiilor interpersonale și manifestate în grupurile în care se constituie o rețea de comunicare interactivă.

Observația nedistorsionată constă în folosirea aparatelor tehnice pentru înregistrarea fenomenelor sociale în desfășurarea lor naturală sau în laborator. Observatorul este în afara scenei sociale, aparatele tehnice sunt camuflate evitându-se astfel “efectele reactive sistematice sau de conformare a subiecților la normele dezirabilității sociale”.

Observația participativă presupune implicarea observatorului în activitățile sociale ale subiecților pentru a le înțelege mecanismele și a le supune analizei teoretice ulterioare. După modul de înregistrare a datelor distingem două variante de aplicare : 1) implicarea observatorului în situația socială respectivă, până la identificarea cu actorii și notarea post-festum (s-a folosit în studiul grupurilor de muncă și al devianței) ; 2) observatorul adoptă în

SOCIOLOGIE

---

grup atât rolul de participant, cât și cel de cercetător, putând apela și la alte metode de investigare (chestionare, interviuri formale, teste, analiza documentelor sociale etc.).

Experimentul. El constă în producerea deliberată a unui fenomen și în analiza manifestărilor, direcției și intensității acestei produceri în condiții de controlare și manipulare directă a factorilor generativi”.¹⁰ Producerea fenomenului poate fi repetată, schimbându-se în mod sistematic condițiile pentru a nota variațiile aferente.

Experimentul este metoda cea mai precisă și productivă de analiză a relațiilor dintre variabile, de testare a ipotezelor. În experimentul sociologic, ca observație provocată, se urmărește ca factorii exteriori, în afara celor manipulați de cercetător, să rămână constanți pentru a nu influența situația experimentală.

Pentru a își îndeplini funcția cognitivă, experimentul sociologic trebuie să se întemeieze pe teorie, alfel rămâne o activitate sterilă.

J. St. Mill distinge între experimentul natural în care situația experimentală este însăși viața socială și cel artificial, în care situația experimentală este creată de cercetător.

F. S. Chapin recurge la o altă clasificare a experimentelor sociologice : *experimentul sociologic proiectat*, în care situația experimentală este planificată de cercetător și cel *ex post facto*, în care situația experimentală oferită de schimbările din viața socială constituie materialul de analiză rațională a legăturilor dintre variabile. E. Sydenstricker, utilizând criteriul temporal delimitează între *experimente sociologice succesive* și *simultane*. Clasificarea întâlnită cel mai frecvent este cea care distinge între experimente de laborator și experimente de teren.

M. Duverger sesiza faptul că experimentele de teren desfășurate în situații sociale reale pot fi : *pasive*, când alți factori decât cercetătorul determină introducerea variabilelor independente sau *active*, când cercetătorul are posibilitatea de a introduce variabilele independente în situația experimentală naturală. Nu este permisă generalizarea rezultatelor experimentului sociologic decât la populații din care au fost selecționați subiecții experimentului sociologic.

Realizat conform principiilor metodologice deontologice, experimentul sociologic constituie o metodă principală de cercetare a relațiilor cauzale în sociologie.

Ancheta socială. Ea constă în culegerea de date sau informații despre entitățile sociale (indivizi, grupuri, organizații, zone socio-geografice, unități culturale și chiar societăți) cuprinse în eșantion în scopul identificării de distribuții statistice și interrelații (asocieri, covariații, raporturi funcționale sau cauzale etc.) între indicatorii sau variabilele care corespund unui model teoretic și pentru extrapolarea concluziilor de la nivelul eșantionului la cel al populației de referință.¹¹

Ancheta socială încorporează tehnici, procedee și instrumente interogative de culegere a informațiilor, specifice interviului și chestionarului sociologic.

Specific acestei metode este că actorii sociali sunt cei care furnizează informațiile. Realizarea anchetei sociale presupune un demers metodologic riguros pentru că, pe de o parte, trebuie suplinită lipsa de control (manipulare, asupra variabilelor) și pe de altă parte, pentru că în cadrul acestei metode sunt antrenate și cadre ajutătoare (operatorii de anchetă) în scopul culegerii unei mari cantități de informații de la populația investigată.

Deseori, ancheta nu se mulțumește cu utilizarea tehnicilor, procedurilor și instrumentelor de lucru interogative pentru culegerea informațiilor (ca în cazul sondajului de opinie), ci în scopul încă mai bune cunoașteri, ele sunt corelate cu alte metode și tehnici de cercetare cum ar fi observația științifică, analiza documentară și de conținut.

Importanța deosebită pe care o are ancheta socială în cercetarea sociologică rezidă în faptul că deseori ea constituie singura modalitate științifică de investigare a universului subiectiv al vieții sociale (opinii, atitudini, satisfacții, aspirații, convingeri, cunoștințe, interese). Procedeele de bază al anchetei pentru culegerea datelor empirice este chestionarea, care constă în formularea de către sociologi (investigatorul social al unor enunțuri, afirmații

SOCIOLOGIE

---

sau interogații la care se așteaptă reacții, răspunsuri din partea subiecților investigați. Când chestionarea se realizează oral de către operatorii (de interviu), care-și notează răspunsurile, atunci ancheta se realizează prin interviu.

Când completarea chestionarului se face în mod independent și în scris de către persoana investigată, pe baza unor instrucțiuni de completare, avem de a face cu ancheta pe bază de chestionar.

Un caz particular al anchetei este sondajul de opinie. El urmărește culegerea de date prin chestionarea orală și scrisă cu privire la opiniile sau atitudinile unui eșantion reprezentativ în legătură cu o anumită problemă în vederea predicției cu un anumit grad de probabilitate a comportamentului populației de referință sau a diverselor categorii de persoane. Rostul sondajelor este să înregistreze opiniile în vederea anticipării probabile a comportamentului corespunzător. Așa, de exemplu, prezicerea comportamentului electoral se poate realiza cu ajutorul sondajelor care înregistrează opiniile alegătorilor despre candidați.

Analiza documentelor sociale. Analiza documentelor sociale este o sursă fundamentală a cercetării din științele sociale și, deci, din sociologie. Pentru a nu derapa pe panta interpretărilor și explicațiilor simplificatoare, sociologia nu trebuie să se cantoneze exclusiv în actualitate, nu trebuie să ignore experiențele trecute tot așa cum nu trebuie să omită proiecțiile viitoare. În funcție de forma de prezentare (limbaj, conținut, adresabilitate), documentele pot fi expresive (personal și/sau publice) și oficiale. Primele utilizează un limbaj mai diversificat, mai flexibil, pe când celelalte îmbracă o formă standardizată “birocratică”, incluzând coduri, indici, cifre statistice catalogate în diverse modalități. Documentele expresive personale includ autobiografiile, biografiile, istoriile orale etc.

Documentele expresive publice (reportaje, articole din ziar, din reviste, filme documentare și artistice, conținutul emisiunilor de radio și TV etc.) reprezintă un domeniu mult mai extins de surse și de date și informații (pentru cercetarea socială) comparativ cu cel al documentelor personale și sunt superioare acestora de pe urmă sub aspectul fidelității, validității și posibilităților de cuantificare. O pondere tot mai mare în categoria documentelor oficiale tind să ocupe băncile de date. Ele reprezintă înregistrări (pe cartele, benzi magnetice, discuri), ale datelor rezultate din cercetările psiho-sociale ce facilitează accesul celor interesați în cunoașterea lor.

În lume (SUA, Germania, Franța etc.) există multe instituții de cercetare socială ce dețin bănci proprii de date, ce constituie surse documentare și de analiză secundară. Dacă documentele sociale respective sunt disponibile, urmează analiza conținutului lor.

Bernard Berelson (1953) preciza că cercetările sociologice realizate pe baza analizei de conținut pot fi grupate astfel : compararea conținutului unor texte elaborate în diferite perioade de timp ; amplasarea conținutului unor texte emise de surse diferite, compararea conținutului comunicării utilizându-se diferite etaloane, studiul reacțiilor verbale în condiții experimentale.

Cele mai frecvente domenii în care se aplică analiza de conținut sunt studiul campaniilor electorale, campaniilor de presă, stabilirea paternității textelor, studiul lizibilității în dezvăluirea propagandei camuflata etc.

În efectuarea propriu-zisă a analizei de conținut, principalele probleme le constituie fidelitatea și validitatea.

Cultura

Conform semnificației întâlnite în vorbirea curentă, cultura este o caracteristică a individului, nu a societății. Majoritatea sociologilor și antropologilor se delimitează de acest înțeles în favoarea unuia mai larg, mai cuprinzător. Astfel, *E.F.Tylor* (1871) desemna prin cultură “ansamblul complex al cunoștințelor, credințelor religioase, al artei, moralei, obiceiurilor și al tuturor celorlalte capacități pe care le dobândește omul ca membru al societății”.

Sociologii au distins între aspectele materiale (sensul obiectiv) și aspectele nemateriale (sensul subiectiv) ale culturii.

Cultura materială include toate “produsele” concrete și tangibile ale societății, toate manifestările fizice ale vieții unui popor, de la cele mai vechi produse create de om (descoperite de antropologi) cum ar fi oale de lut, unelte de piatră și apoi de metal până la cele mai recente : televizoare, avioane, computere etc.

Elementele culturii materiale sunt transmise de la o generație la alta : unele dintre ele suportă modificări structurale esențiale (automobilele, avioanele), altele schimbări neesențiale din punct de vedere structural (biroul, cada etc.) ; altele sunt la modă o perioadă, apoi dispar.

Cultura nematerială. Sociologii tind să se concentreze mai mult asupra dimensiunii spirituale a culturii, considerând că ea dă adevăratul puls al vieții sociale. De altfel, cercetări sociologice efectuate în Franța confirmă faptul că acesta este și înțelesul cel mai des utilizat în conversația curentă. J. Laroue în *Representations de la culture et conditions culturelles* arată că 83% din populația investigată adoptă sensul de cultură spirituală.

În cadrul culturii nemateriale, sociologia include ansamblul cunoștințelor, opiniilor, valorilor, normelor, semnelor și simbolurilor care sunt vehiculate într-o societate.

Trebuie să reamintim faptul că *opiniile* și *cunoștințele* nu se identifică. *Cunoștințele* sunt concluzii care se fundamentează pe un anumit criteriu al evidenței empirice (de ex., forma sferică a Pământului). *Opiniile*, spre deosebire de cunoștințe, nu au la bază o suficientă evidență empirică : există astfel părerea că adoptarea unor legi care prevăd posibilitatea pedepsei capitale ar duce la scăderea frecvenței actelor criminale. “Orice cunoaștere umană, începe cu opinii, trece de la acestea la noțiuni și se sfârșește cu idei” (I. Kant). Deci, pe lângă opinii și cunoștințe, cultura oricărei societăți conține și idei (Kant) despre natură, despre viață și moarte, despre om și societate.

Cultura oricărei societăți este impregnată de *sistemul valorilor*.

Cercetările sociologice și antropologice au scos în evidență existența unei diversități culturale atât între diferitele societăți cât și în interiorul fiecăreia dintre ele.

Societățile diferă între ele atât sub aspectul culturii lor materiale (civilizații), cât și sub aspectul culturii spirituale. Dacă comparăm locuințele și mijloacele de comunicație din diferite societăți, observăm cu ușurință diferențele evidente privind civilizațiile care le corespund. Dacă este să comparăm normele care precizează comportamentul adecvat, vom constata existența aceleiași diferențe.

În antropologia culturală este prefigurată existența a două mari tipuri de culturi diametral opuse : *cultura apolonică* (apolonică) și *dionisiacă*. Caracterul apolonic – conform studiilor lui *Ruth Benedict* (1934-1950) – aparține unui tip de cultură primitivă, în care orice exces este prohibit, moderația fiind comportamentul fundamental al colectivității, care cultivă personalitatea uniformă, ștearsă. Un astfel de tip cultural este specific populației Zuni a tribului de indieni din SUA (New Mexico) , populație care se caracterizează prin calm, conformism, o mai mare înclinație spre colectivism decât spre individualism.

La celălalt pol se află cultura dionisiacă, caracterizată printr-un exces de sensibilitate, activitate frenetică, individualism, competiție. Tribul Kwakiutl (din Insula Vancouver,

SOCIOLOGIE

Columbia Britanică) ai cărei membrii sunt dominatori și războinici reprezintă un astfel de tip cultural.

Și societățile moderne se caracterizează prin diferențe culturale. Constatăm, în primul rând, existența diferențelor culturale dintre statele socialiste (care acroază prioritate colectivității în raport cu individul) și statele capitaliste (în care accentul cade pe individ și competiție). Deosebiri culturale există însă și între țările capitaliste (de exemplu, între Anglia și Japonia), precum și între țările socialiste (de exemplu, Cuba și China), între țările maritime și cele intercontinentale etc. Este de dorit ca o diversitate culturală – expresie a ingeniozității umane – să fie cunoscută, acceptată și valorificată de societățile moderne spre folosul lor reciproc.

Diferențe culturale există așa cum am arătat mai înainte și în interiorul aceleiași societăți în funcție de clasa socială, originea etnică, religia, rasa, stilul de viață, interesele urmărite, alcătuind subculturile. Cu cât o societate este mai numeroasă, mai complexă, mai modernă, cu cât diferențele culturale, dintre diferitele grupuri sociale sunt mai mari, cu atât întâlnim mai multe subculturi.

Subculturile reprezintă ansamblul de simboluri, norme, valori care dau identitate grupului, îl disting de celelalte grupuri și care se întemeiază fie pe moștenirea etnică, fie pe situația economică a grupului, pe apartenența la o anumită regiune, la o anumită breaslă profesională etc. Putem vorbi despre subcultura aurolacilor din canale, a săracilor din ghetouri, a romilor, a oamenilor de știință, a muzicanților de cartier etc.

Subculturile se deosebesc de cultura dominantă și prin utilizarea unui limbaj specific (jargon subcultural). În privința rolului jucat de existența subculturilor în societate, părerile sunt împărțite : unii autori susțin că mozaicul cultural este un factor de îmbogățire a societății, alții, dimpotrivă, consideră că este un element nociv pentru societate, ce are drept consecință erodarea culturii naționale.

Contraculturile sunt construite din acele valori, norme, simboluri, și moduri de viață care se manifestă în opoziție cu cultura dominantă din societate. Deși nu resping toate normele și valorile societății din care fac parte, adepții contraculturii resping o parte mai mare sau mai mică din modelele ei comportamentale. Reprezentările contraculturii pot fi grupurile de delincvenți, sectele satanice, grupurile anarhiste, etc. Mișcarea “hippie” din anii ’60 și începutul anilor ’70 a sfidat valorile americane fundamentale de individualism, competiție, bunăstare materială, constituind o astfel de contracultură. Tot aici se înscrie și organizația Ku Klux Klan din SUA și Frăția Musulmană din Egipt.

Apariția unei contraculturi într-o societate este un indicator al neintegrării sociale, al sentimentului de frustrare încercat de anumite categorii sociale.

Creșterea numerică a contraculturilor și extinderea lor pot avea efecte disfuncționale în societate, fapt pentru care de cele mai multe ori sunt considerate neacceptabile de societate, fiind chiar reprimare.

Diversitatea culturală între și în interiorul societăților sugerează faptul că nu există un singur tipar cultural, “cel mai bun”, că nu există o cultură inerent bună sau rea, idee ce stă la baza *relativismului cultural*. Acesta este un principiu teoretic impus de antropologia culturală modernă, în interpretarea culturilor lumii și a raporturilor dintre ele. El se opune tendinței oamenilor de a evalua practicile, tradițiile, comportamentele altor popoare în raport cu ale lor, de a le subaprecia pe cele dintâi și supraevalua pe cele din urmă. Conform relativismului cultural, valorile unei culturi trebuie analizate în strânsă conexiune cu contextul social căruia îi aparțin și nu după criteriile altei culturi. Pentru un european, de exemplu, pare bizară venerația pe care hindușii o au față de vacă – animal considerat sacru în India.

Principiul relativismului cultural respinge *etnocentrismul*, adică etichetarea obiceiurilor altor popoare, etnii, ca fiind “bune” sau “rele”, “civilizate” sau “înapoiate” și de a considera cultura proprie superioară altora din punct de vedere moral. Înainte de a face aprecieri, trebuie

SOCIOLOGIE

---

să cercetăm de ce oamenii obișnuiesc să se comporte într-un anumit fel și nu într-altul, care sunt coordonatele sistemului cultural care conține respectivele obiceiuri.

Etnocentriștii percep practicile altor culturi ca deviații de la normalitate și nu doar ca simple și firești diferențe între culturi.

Manifestările etnocentriste sunt mai frecvente în societățile tradiționale, omogene și izolate, în care probabilitatea contactului cu alte culturi este redusă. Etnocentrismul operează cu expresii ca “popor ales”, “națiune bincuvântată”, “rasă superioară”, “străini perfizi”, “popoare înapoiate”, “barbari”, “sălbatici” etc.

El are efecte contrare asupra indivizilor, grupurilor și societăților. Pe de o parte, întărește naționalismul și patriotismul și protejează identitatea etnică. Pe de altă parte, alimentează rasismul, descurajează schimbarea și obstrucționează împrumuturile culturale. În anumite circumstanțe, el facilitează stabilitatea culturală, în altele poate provoca colapsul unei culturi și dispariția unui grup.

Sociologia, politologia, antropologia, educația civică invită la respingerea etnocentrismului și adoptarea poziției relativismului cultural prin care oamenii se pot distanța de propria cultură pentru a o privi cu mai multă obiectivitate și realism.

Relativismul cultural nu înseamnă însă că orice practică culturală este permisă, nu înseamnă relativizarea, primirea sistemului normativ legislativ și pierderea funcției sale de mecanism de control social.

Relativismul cultural nu trebuie confundat nici cu *xenocentrismul*, care este opusul etnocentrismului și care, la rândul lui, se fundamentează tot pe anumite prejudecăți. Xenocentrismul constă în subaprecierea valorilor culturale autohtone și supraevaluarea valorilor culturale străine. El se întemeiază pe prejudecata că tot ceea ce este străin este în mod automat și bun.

Socializarea

Una din calitățile fundamentale ale omului este aceea de ființă socială, de ființă grupală. În afara societății, omul este pus în fața unei alternative tragice : să piară sau să se dezumanizeze. “Calitatea omului de a fi ființă socială și proprietatea societății de a se constitui ca formă a inter-existenței oamenilor” pot fi cuprinse într-un singur termen și anume, acela de *socialitate*. Socialitatea este considerată a fi premisa constitutivă a societății și ea se distinge de *sociabilitate*, care desemnează “capacitatea (abilitatea) unui om sau a unui grup de oameni de a se integra în societate”.

Socializarea este procesul psiho-social de transmitere-asimilare a atitudinilor, valorilor, normelor, concepțiilor, modelelor de comportament specifice unui grup în vederea formării, adaptării și integrării sociale.

Tipuri de socializare

Socializarea este un proces interactiv de comunicare, ce presupune luarea în considerație atât a dezvoltării individului cât și a influențelor sociale, respectiv modul personal de receptare și interpretare a mesajelor sociale și dinamica intensității și conținuturile influențelor sociale.

Socializarea presupune învățare socială ca mecanism fundamental de realizare a persoanei, finalizându-se în asimilarea individului în grupuri. Ea se poate clasifica după mai multe criterii :

a. în funcție de finalitatea urmărită, se distinge între *socializarea adaptativă* (integrativă) și *anticipatoare*.

Socializarea adaptativă – conduce la formarea acelor capacități care facilitează integrarea, participarea și realizarea socială a unor activități într-un cadru instituțional dat ;

Socializarea anticipativă – constă în asimilarea acelor norme, valori care facilitează integrarea într-un cadru organizațional viitor. Ea poate conduce individul la situații de conflict valoric sau normativ. Socializarea anticipativă susține R.K. Merton, este determinată de “conformismul social față de valorile unui grup de referință, diferit de grupul de apartenență”. El consideră că disputa dintre concepțiile “pasiviste” și cele “activiste” asupra socializării pare să se întemeieze pe o falsă problemă și, pentru a demonstra aceasta, sociologul american a elaborat paradigma socializării anticipative.

Conceptele centrale ale acestei paradigme sunt grupul de apartenență și grupul de referință. Primul desemnează reuniunile de indivizi care satisfac următoarele trei condiții : 1. Indivizii respectivi se află într-o interacțiune continuă. 2. Ei înșiși se definesc ca membrii ai grupului. 3. Cei care nu participă la interacțiune îi definesc, de asemenea, ca membrii ai grupului. Grupul de referință reprezintă “punctele de comparație la care se referă o proporție suficient de importantă de indivizi care aparțin unei categorii sociale, cu scopul de a defini situația care caracterizează respectiva categorie socială”.⁹

Intensitatea socializării este maximă în copilărie sau în perioada de tranziție de la un stadiu de viață la altul. Dar ea se realizează pe tot parcursul vieții ... Corelate ale socializării sunt *procesul de desocializare* și *resocializare* (socializarea secundară).

Desocializarea presupune izolarea fizică și socială a unei persoane, ruperea ei de contextele sociale care i-au satisfăcut nevoile de interacțiune și i-au sprijinit statusurile adoptate în vederea eliminării modelelor de interacțiune și comportament anterior însușite.

Resocializarea este concomitentă cu desocializarea și constă în orientarea învățării sociale și controlului social către asimilare și manifestări de comportament compatibile cu tabla de valori și atitudini specifice noului sistem integrator. Eficacitatea ei depinde nu numai de receptivitatea individului, ci și de intensitatea controlului social exercitat de noua agenție de socializare și de gradul de eliminare a factorilor gratificării anteriori.

SOCIOLOGIE

Resocializarea poate fi :

- *voluntară* (convertire religioasă, supunerea voluntară la psihoterapie), scopul ei fiind înlocuirea identității, a valorilor cu unele noi, schimbarea comportamentului
- *involuntară* (“reeducare”, “spălarea creierului”, în închisoare, spitale psihiatrice) și presupune instituirea unui control total și permanent asupra persoanei (zilnic, în fiecare clipă).

Agenții socializării

Deși în bună parte socializarea coincide cu procesul educației, sfera ei de cuprindere este totuși mai vastă, atât sub aspectul conținutului cât și al obiectivelor sale. Socializarea se realizează prin intermediul mai multor “agenți” așa cum ar fi : familia, școala, grupul de prieteni, diferite instituții (economice, socio-culturale, politice) precum și de mass-media. Ea începe încă din copilărie, odată cu exersarea primelor interacțiuni și experiențe sociale (socializare primară) și continuă pe tot parcursul vieții de adult, odată cu dobândirea de statusuri și roluri succesive (socializare continuă).

În copilărie, predomină influențele socializatoare exercitate de părinți și grupul de prieteni. Mai târziu, influența exercitată de școală, de mass media și alte instituții sociale vor completa, modifica capacitățile dobândite în cadrul socializării de bază (primare).

1. *Familia* este prima și o continuă lume socială pentru copil. Ea îi oferă relații intime, durabile, ea îl învață limba, vorbirea ... Ea este cea care asigură identitatea socială inițială a copilului în raport cu rasa, religia, clasa socială, genul. Șansele generale în viață (sănătate, educație, profesie, sunt influențate de familie). *Kohr* (1963-1977) susținea că interacțiunea între părinte și copil diferă de la o clasă socială la alta, datorită valorilor diferite pe care le insuflă părinții care aparțin unor clase sociale diferite.

2. *Școala* – este cea care mai târziu oferă informații, deprinderi, valori utile pentru societate. Azi ne putem pune problema în ce măsură, în România, școala este ea conștientă de rolul pe care îl are în socializarea tinerilor. Rolurile nu sunt intime, ci formale, oficiale; profesorul este cel care supraveghează “ce face copilul” nu “cine este copilul” ; uneori, școala este o experiență nouă și dificilă pentru aceștia din urmă. În școală învață multe deprinderi de interacțiune interpersonală, învață să împartă cu alții, să rezolve pe rând diferite sarcini, să se compare cu egali lor.

3. *Grupa de vârstă* (egali în statut : vârsta, statutul social general). Poziția socială în familie este automată (moștenitor), în grupele de vârstă trebuie câștigată. În familii și în școală, socializarea este planificată, gândită ; în grupele de vârstă ea are loc fără planificare. Într-un fel, școala și grupele de vârstă slăbesc legăturile copilului cu familia (inițial atotcuprinzătoare); ele asigură modele suplimentare (uneori alternative, pentru comportamente, uneori valori , norme ...).

4. *Mass-media*. Dacă ceilalți trei factori ai socializării sunt implicați în contactul interactiv și personal, mass-media nu este. În acest caz, comunicarea este indirectă, mediată ... Televiziunea are cea mai mare influență, prin opiniile pro și contra pe care le aruncă în discuție referitor la diferite probleme. Ea este considerată cea mai atractivă sursă de informare, divertisment, culturalizare, formare de opinii etc. (aparatele video, muzica etc., la fel). În prezent, există o mișcare pentru a marca discursurile și casetele potențial dăunătoare pentru procesul de socializare a copiilor și al tinerilor.

Status și rol

În vorbirea curentă, prin *statut* se înțelege un nivel de prestigiu, de bogăție sau putere. Sociologii folosesc termenul în înțelesul de poziție a unei persoane într-o rețea de relații sociale, statutul de decan (sau de director de școală) se referă la o poziție în sistemul de învățământ la fel ca și cel de elev sau de student. Statutele de mamă, bunică, fiică, nepoată etc. indică poziția persoanei în familie.

Prin socializare, individul învață să exercite anumite acțiuni sociale, să interacționeze cu alții și să ajungă să ocupe anumite poziții în cadrul societății. Altfel spus, în cadrul structurii sociale, indivizii *dețin anumite statusuri și joacă anumite roluri*.

Statusul este definit drept poziția sau rangul unui individ în cadrul grupului, sau ale unui grup în raport cu alte grupuri (student, profesor, decan, politist, medic, tata etc.).

Statusul prescris este cel deținut de un individ în cadrul unei societăți, independent de calitățile sale și de eforturile pe care le face el. Statusul dobândit este cel la care individul accede prin propriile eforturi. Prescrierea statusurilor se face în mod obișnuit în fiecare societate în raport cu sexul și cu vârsta. În unele societăți, prescrierea se face și în raport cu rasa, naționalitatea, religia sau clasa socială. Socializarea statusurilor prescrise începe foarte timpuriu. În majoritatea societăților, încă de la naștere, copiii sunt socializați diferențial, în raport cu sexul (diferențierea simbolică prin culoarea cu care sunt îmbracați băieții – albastru și fetele – roz).

Socializarea statusurilor prescrise este simetrică cu așteptările sociale, cu așteptările femeilor față de bărbați și ale bărbaților față de femei.

Prescrierea statusurilor în funcție de sex se face pe baza unor modele culturale, pe baza normelor sociale dominante.

Societatea prescrie fiecărui individ un anumit status, în raport cu vârsta pe care o are. Dacă un copil realizează rolurile unui matur, se consideră că a îmbrățișat prea devreme. Dacă un matur realizează rolurile unui copil, este considerat imatur.

Societățile moderne au dezvoltat o formă de cvasi-prescriere de status, anume *meritocrația*. Aceasta este un sistem social în care statusul este prescris în raport cu meritul, care este măsurat prin performanțele educationale și profesionale. Între statele moderne, Singapore pretinde a fi o adevărată meritocrație, punând accent pe descoperirea și formarea tinerilor străluciți pentru posturi de conducere. În acest scop, rezultatele la învățătură sunt considerate cea mai importantă recomandare.

Majoritatea statusurilor deținute de un individ sunt dobândite pe parcursul socializării și interacțiunii sociale. Dobândirea unui status este rezultatul unei alegeri individuale și al unei competiții. Statusul de bărbat este prescris, cel de sot este dobândit.

Societățile industriale au redus sfera statusurilor prescrise și oferă posibilități mari de mobilitate a statusului descendenților față de cel al părinților și de dobândire de statusuri noi prin performanțe.

Dobândirea unui status se face prin eforturi personale și este însoțită de anumite costuri personale. În societățile moderne, accesul la statusurile cu prestigiu ridicat este considerat dependent de capacitățile și eforturile individului.

Fiecare individ deține o multitudine de statusuri care se asociază între ele, formând un ansamblu denumit *status global*. Statusul global poate fi *coerent*, unitar, dacă statusurile care îl compun sunt congruente între ele. În realitate, între diversele statusuri ale unui individ intervin *conflicte* frecvente. Absența congruenței între diferitele statusuri poate provoca la nivelul individului un anumit sentiment de insecuritate sau de culpabilitate.

Rolul definește comportamentul așteptat de la cel care ocupă un anumit status. Într-un anumit sens, statusul și rolul sunt două aspecte ale aceluiași fenomen. Statusul este un ansamblu de privilegii și îndatoriri; rolul este exercitarea acestor privilegii și îndatoriri.

SOCIOLOGIE

Prezentarea dramatica de rol desemneaza efortul constient al unei persoane de a exercita in asa fel rolul incat sa creeze celorlalti o imagine dezirabila despre sine. Intr-o anumita masura, *fiecare persoana este un actor dramatic*; fiecare isi exercita rolul avand o anumita audienta.

Personalitatea influenteaza alegerea rolurilor, modul de exercitare a rolurilor. In acelasi timp, dobandirea unui nou rol produce modificari ale eului, ale personalitatii.

Fata de fiecare rol exista anumite asteptari din partea celorlalti. Desigur, nu toate asteptarile sunt la fel de constrangatoare.

Fiecare persoana indeplineste *mai multe roluri*. Un barbat poate fi sot, fiu, tata, angajat, verisor, vecin etc. Totalitatea rolurilor asociate unui status formeaza un *set de roluri*. Rolurile care formeaza un set pot fi performate in mod diferit.

Foarte rar rolurile jucate de o persoana se combina intr-un ansamblu omogen. In cele mai multe situatii, intalnim *stressul de rol*. Acesta desemneaza dificultatile pe care le au oamenii in exercitarea cerintelor lor de rol. Stressul de rol se datoreaza pregatirii inadecvate pentru rol, dificultatilor in tranzitiile de rol, conflictelor de rol, esecurilor de rol.

Discontinuitatile intre continutul socializarii formale si continutul real al vietii sociale, intalnite in majoritatea societatilor moderne, constituie o cauza a *pregatirii inadecvate pentru anumite roluri*. De asemenea, pregatirea inadecvata pentru rol poate rezulta si din dinamismul social foarte puternic (socializarea copiilor inainte de 1989).

In ceea ce priveste dificultatile *tranzitiei de rol*, sa ne gandim ca individul, pe parcursul vietii, joaca mai multe roluri legate de evolutia sa biologica si profesionala. Trecerea (tranzitia) de la un rol la altul poate fi asociata cu multe dificultati, intrucat nu exista o pregatire adecvata pentru rolul urmator. Nu intotdeauna trecerea de la stadiul de adolescent la tanar, de la stadiul de tanar la adult etc. se realizeaza foarte usor.

Conflictetele de rol se pot manifesta in doua forme: intre doua sau mai multe roluri exercitate de o persoana (conflict intre rolul de studenta si cel de mama, de exemplu); intre cerintele care configureaza acelasi rol (in cazul rolului de profesor, pot sa apara conflicte intre exigentele de moralitate, corectitudine si dorinta de castiguri suplimentare). Depasirea conflictelor de rol se face prin:

SOCIOLOGIE

- *rationalizare*: proces protectiv, de redefinire a unei situatii dificile in termeni acceptabili, din punct de vedere social si personal;
- *compartimentare*: procesul de separare a setului de roluri in parti distincte si de conformare numai la cerintele unui rol la un moment dat.;
- *adjudecare*: proces formal, constient si intentionat, de atribuire unei terte parti a responsabilitatii pentru o decizie dificila.

Esecul de rol poate interveni in situatiile in care nu s-a realizat o pregatire adecvata pentru rol, exercitarea acestuia facandu-se in mod neadecvat. Spre exemplu, esecul de rol la nivel familial devine evident in situatiile de divort.

In fiecare caz, esecul provoaca nemulțumire, frustrare. In situatii deosebite, esecul poate provoca tulburari psihice sau fizice. In toate situatiile, persoanele care esueaza in rolurile lor sunt nefericite.

SOCIOLOGIE

---

1. Familia

Din perspectiva *sociologica*, familia poate fi definită ca un grup social constituit pe baza relațiilor de casatorie, consanguinitate și rudenie, membrii grupului împărtășind sentimente, aspirații și valori comune. Astfel, familia este un grup primar în care predomină relațiile directe, informale, nemediate.

Din perspectiva *juridică*, familia este un grup de persoane între care s-au stabilit un set de drepturi și obligații, reglementat prin norme legale. Aceste norme stabilesc modul de încheiere a căsătoriei, stabilirea paternității, drepturile și obligațiile soților, relațiile dintre părinți și copii, modul de transmitere a moștenirii etc. Juridic, familia este un grup formal, reglementat prin legi și alte acte normative.

Perspectiva sociologică și cea juridică se completează reciproc. Familia apare ca un ansamblu de relații sociale reglementat prin norme juridice sau prin norme sociale difuze.

Relațiile din cadrul familiei:

- relațiile dintre *soti* (parteneri): reglementate prin căsătorie sau prin consens;
- relațiile dintre *părinți și copii* (dintre ascendenți și descendenți);
- relațiile dintre *descendenți* (între copiii aceleiași cuplu);
- relațiile de *rudenie* dintre membrii cuplului familial și alte persoane (părinții din familia de origine, socri, cumnați etc.).

Analiza sociologică distinge între:

- familia de *origine* (familia în care s-a născut un individ și în care a fost socializat) și
- familia *proprie* (conjugala sau de procreare)

Familia este un complex de roluri și statusuri sociale:

- partenerii cuplului familial se raportează unul la altul prin rolurile și statusurile de sot și soție;
- aceiași parteneri îndeplinesc în raporturile cu descendenții lor rolurile de părinți;
- descendenții îndeplinesc rolul de copii în relațiile cu părinții lor și rolul de frați, surori în raporturile cu colateralii lor sau de nepoți în raporturile cu părinții părinților lor.

Exercitarea rolurilor familiale se poate face *adecvat* sau se poate solda cu un *esec de rol*.

În decursul istoriei, familia a cunoscut o mare diversitate de *forme*:

- *poliandria*: o femeie are mai mulți soți; descendența este stabilită pe linie maternă;
- *poligamia*: un bărbat are mai multe soții; descendența se stabilește pe linie paternă;
- *monogamia*: forma cea mai răspândită de familie și cea mai persistentă de-a lungul istoriei, presupune căsătoria unui singur bărbat cu o singură femeie și se întemeiază pe relațiile socio-afective dintre parteneri.

Principalul mecanism de constituire a familiei este *căsătoria*. Căsătoria poate fi:

- *legală*: sancționarea uniunii conjugale printr-o decizie luată de persoane autorizate;
- *religioasă*: sancționarea uniunii conjugale de către un cleric.

Căsătoria legală (civilă) este de data mai recentă. Mult timp, singura modalitate de oficializare a căsătoriei a fost cea religioasă. În societățile contemporane, doar căsătoria civilă are implicații de ordin juridic.

În reglementările juridice și sociale contemporane:

- căsătoria are ca *scop* întemeierea unei familii;
- ea are *la bază* liberul consimțământ al partenerilor;
- este *monogamă* (excepție fac anumite țări islamice);
- are un caracter *solemn*;
- *se bazează* pe egalitatea în drepturi a soților. Din punct de vedere numeric, deosebim:
- familii *extinse*: cu un număr mare de membri; pot cuprinde mai multe generații;
- familii *nucleare*: formate din soți și copiii acestora.

Din punct de vedere al structurii rolurilor, distingem:

- familii *complete*: formate din sot, soție și copii;

SOCIOLOGIE

- familii *incomplete*: monoparentale (rezultat al nasterilor in afara familiei sau al descompletarii familiei).

Din punct de vedere generational, intalnim:

- familii *cu o generatie* (sot si sotie);
- familii *cu doua generatii* (parinti si copii; bunici si nepoti);
- familii *cu trei si patru generatii* (bunici/strabunici, parinti, copii).

Structura statusurilor si rolurilor din cadrul familiei cuprinde urmatoarele situatii: sot, sotie, tata, mama, copil, frate, sora, bunic, bunica.

Rolurile familiale pot fi exercitate intr-o multitudine de forme: sot tandru sau foarte autoritar, o sotie buna gospodina sau care refuza sa faca menajul etc. Odata depasite anumite marje de variatie, se poate ajunge la destramarea familiei.

Din punct de vedere al raporturilor de autoritate, sesizam:

- familii *autoritare*: barbatul (sotul, tatal) este principalul detinator de autoritate; aceasta pozitie de autoritate a barbatului – capul familiei - este legitimata pe traditie;
- familii *egalitare*: redistribuirea, in societatile civilizate, a raporturilor de autoritate in cadrul familiei a condus la un relativ echilibru in ceea ce priveste luarea deciziilor.

Principalele *functii* ale familiei

Functii *biologice si sanitare*: asigura satisfacerea nevoilor sexuale ale membrilor cuplului, procrearea copiilor, asigurarea necesitatilor igienico-sanitare ale copiilor si dezvoltarea biologica normala a membrilor familiei.

Functii *economice*: constau in organizarea gospodariei si acumularea de resurse necesare functionarii menajului pe baza unui buget comun. Foarte importanta este componenta ce priveste generarea si gestionarea unui buget comun. Desi a crescut independenta economica a sotilor, administrarea unui buget comun in cadrul aceleiasi menaj ramane o trasatura definitorie pentru majoritatea familiilor.

Functii de *solidaritate familiala*: se refera la ajutorul bazat pe sentimente de dragoste si respect intre membrii familiei.

Functii *pedagogico-educative si morale* prin care se asigura socializarea copiilor: familia este una dintre principalele institutii socializatoare ale societatii. In cadrul familiei, copilul isi insuseste normele si valorile sociale si devine apt sa relationeze cu ceilalti membri ai societatii. In familie se realizeaza socializarea de baza sau primara. Socializarea realizata in cadrul familiei este esentiala pentru integrarea sociala a copiilor. Totusi, comparativ cu familiile din societatile traditionale, functia socializatoare a familiei a inceput sa fie tot mai mult preluata de alte institutii sociale (scoala, institutii culturale, mass-media).

In mod normal, familia trebuie sa indeplineasca toate functiile care ii sunt proprii. Disfunctiile din cadrul familiei au consecinte asupra sotilor, asupra copiilor, asupra relatiilor familiei cu exteriorul.

Structura sociala se refera la modul de alcatuire a realitatii sociale, la modul in care elementele sistemului social se ordoneaza si se ierarhizeaza, la relatiile necesare, esentiale ce se stabilesc intre aceste elemente. Structura sociala este un ansamblu de relatii cuprinzand o multitudine de elemente (pozitii sociale, grupuri, paturi si clase sociale, institutii sociale) ce poseda insusirile de totalitate, de transformare si de autoreglaj. Structura sociala se refera la modul de alcatuire a sistemului social; organizarea sociala se refera la modul lui de functionare.

Organizarea sociala poate fi definita ca un sistem de roluri si institutii sociale, de modele comportamentale, de mijloace de actiune si de control social care asigura satisfacerea nevoilor unei colectivitati, coordoneaza actiunile membrilor acesteia, reglementeaza relatiile dintre ei si asigura stabilitatea si coeziunea colectivului. Organizarea sociala este un ansamblu de mijloace prin care colectivitatile, grupurile si societatile isi mentin echilibrul si-si asigura functionarea.

Institutiile sociale sunt sisteme de comportamente si de relatii care reglementeaza viata si activitatea indivizilor. Acestia se unesc in grupuri sociale, in asociatii si organizatii. *Institutia* este un ansamblu structurat si functional de norme si valori; organizatia este o asociere de indivizi. Prin *organizatie* se intelege un grup social cu scop, care urmareste realizarea anumitor obiective in mod economic si coordonat. Organizatia sociala este o retea de relatii dintre indivizi si grupuri, potrivit unui sistem de norme si valori.

In sens sociologic, asadar, prin *institutie sociala* se intelege un sistem de relatii sociale organizat pe baza unor valori comune si in care se utilizeaza anumite procedee in vederea satisfacerii anumitor nevoi sociale fundamentale ale unei colectivitati sociale. Institutionalizarea relatiilor sociale consta in dezvoltarea unui sistem de comportamente asteptate, modelate, predictibile si acceptate social in cadrul unui sistem social.

Institutiile posedea mai multe *elemente* prin care pot fi definite si caracterizate:

- *scop*: institutiile au un anumit scop, stabilit pe baza unor nevoi importante comune si a unor valori comune;
- *functii*: in vederea atingerii scopului, institutiile realizeaza o serie de functii, de activitati precis stabilite si reglementate;
- *mijloace*: scopul este realizat cu ajutorul unor mijloace, al unor procedee si instalatii.

Mijloacele pot fi materiale si simbolice;

- *simboluri*: fiecare institutie posedea anumite simboluri, prin care ele se particularizeaza si se impun atentiei indivizilor. Drapelul national, drapelele de lupta ale unitatilor militare, uniforme, emblemele, marcile de fabrica, imnurile, cantecele sunt simboluri prin care institutiile sunt reprezentate;
- *coduri de comportament*: rolurile realizate de membrii institutiei sunt exprimate in coduri de comportament: constitutii, legi, coduri civile, conventii, regulamente etc.;
- *sanctiuni*: respectarea codurilor de catre membrii institutiei si de catre cetateni este urmarita prin sanctiuni pozitive (decoratii, diplome) sau negative (amenzi, pedepse);
- *valori si norme*: institutiile isi elaboreaza sisteme de valori si norme specifice; prin acestea se urmareste obtinerea coeziunii membrilor institutiei si se justifica rational scopul institutiei si relatiile acesteia cu celelalte institutii.

O institutie functioneaza in mod *eficient* cand sunt realizate urmatoarele *conditii*:

- definirea clara a scopului si obiectivelor;
- organizarea rationala a activitatilor in cadrul institutiei;
- depersonalizarea rolurilor institutionale;
- acceptarea sociala a mijloacelor si procedeele folosite de institutie;
- recunoasterea sociala a utilitatii institutiei.

Tipuri de institutii sociale

Din punct de vedere al *gradului de formalizare*, intalnim:

- institutii *formale*: scopul, obiectivele, procedeele de actiune, modul de organizare, rolurile sunt precis stabilite si reglementate prin prescriptii cu caracter juridic;

SOCIOLOGIE

- institutii *neformale (informale)*: reglementarea se face pe baza unor norme vagi, iar exercitarea rolurilor este personalizata.

Din punct de vedere al *naturii activitatii* lor, distingem:

- institutii *economice*: se ocupa de producerea, circulatia si defacerea bunurilor, prestarea de servicii si organizarea muncii;
- institutii *politice si juridice*: se ocupa de cucerirea, mentinerea si exercitarea puterii. Intalnim ca exemple parlamentele, guvernele, partidele politice, armata, tribunalele, procuratura, politia, inchisorile. Elementul principal al institutiilor politice este *puterea*. Aceasta este folosita pentru mentinerea si consolidarea oranduirii respective, pentru asigurarea functionarii tuturor institutiilor sociale, pentru mentinerea coeziunii sociale, pentru controlul comportamentului cetatenilor si prevenirea comportamentelor nedorite. Puterea politica poate fi exercitata *unipersonal* (dictatura, monarhie absoluta) sau *democratic*. Institutiile juridice asigura elaborarea legislatiei si aplicarea legilor;
- institutiile *cultural-educative*: au ca scop mentinerea traditiei culturale si dezvoltarea creatiei culturale, socializarea indivizilor conform normelor si valorilor sociale existente in societate;
- institutii *religioase*: organizeaza activitatea cultelor si relatiile credinciosilor cu reprezentantii clerului. Importanta acestor institutii este foarte diferita de la o societate la alta. Principalele elemente ale acestor institutii sunt doctrinele care se ocupa de relatiile oamenilor cu lumea divina, ritualurile care simbolizeaza doctrinele si normele de comportament ale clerului si credinciosilor deduse din doctrine.

Principalele *tipuri de organizare sociala*

Cum s-a mai mentionat, organizatia este o asociere de indivizi, un grup social cu scop care actioneaza potrivit unui sistem de norme si valori, in vederea realizarii anumitor obiective.

Organizatii informale. Actioneaza in vederea realizarii unor scopuri, dar normele lor de actiune nu sunt definite printr-un regulament sau lege. Exemple: un grup de prieteni, un grup de cunostinte care merg intr-o excursie.

Organizatii formale. Apar cand grupurile sunt prea mari pentru a-si solutiona in mod informal problemele. Sunt constituite in mod deliberat, urmaresc realizarea unor scopuri definite si actioneaza potrivit unor norme si reglementari precis stabilite. Pot contine si elemente informale (grupuri de prieteni). Sunt strans legate de institutii si adesea sunt subordonate acestora. Astfel, institutiile educative, de exemplu, actioneaza prin organizatii educative: gradinite, scoli, licee, facultati.

Asociatii voluntare. Sunt organizatii formale in care toti membrii sau majoritatea lor activeaza voluntar. Reglementarile sunt flexibile, deciziile se iau prin consens, elementele informale joaca un rol important.

In analiza organizarii formale a societatii este deseori folosit termenul de *birocratie*. Acest termen a fost introdus de *Max Weber* pentru a desemna un anumit tip de organizare sociala in care puterea este exercitata de un aparat administrativ rationalizat. *Elementele* tipului ideal de birocratie sunt urmatoarele:

- existenta unui sistem de prescriptii acceptat de toti membrii societatii;
- urmarirea in mod rational a scopurilor propuse;
- organizarea ierarhica;
- caracterul impersonal al exercitarii functiilor;
- specializarea, care consta in atribuirea fiecarei functii unui expert;
- detinerea posturilor in functie de competenta.

In conceptia lui Weber, modelul ideal de birocratie consta in functionarea eficienta si rationala a organizatiilor, in realizarea competentei a sarcinilor de catre functionari, indiferent de parerile, convingerile si interesele personale ale acestora. O birocratie trebuie sa functioneze ca un mecanism bine construit, in care fiecare element realizeaza in mod adecvat functiile ce-i sunt atribuite.

Birocratizarea apare in orice organizatie de dimensiuni mari, din nevoia de eficienta, de uniformitate si pentru a preveni coruptia. Birocratia ar trebui sa fie in serviciul cetatenilor.

Grupul social

Grupul social este un concept cheie în sociologie. El reprezintă doi sau mai mulți indivizi care au un sentiment comun de identitate și se influențează reciproc pe baza unui set comun de așteptări referitoare la comportamentul fiecăruia.

Starea naturală a omului este cea colectivă sau grupală. Oamenii desfășoară cele mai multe activități în grupuri, fie că acestea sunt familii, echipe, grupuri de muncă, de prieteni etc.

Nu orice sistem de indivizi formează un grup social. Trebuie să facem distincția dintre un grup statistic și un grup social. Așa, de exemplu, oamenii care stau împreună într-un compartiment de tren sau într-un autobuz nu formează cu necesitate un grup social. Membrii unui grup au un sentiment de identitate comună, un scop comun, așteptări comune pe baza cărora își organizează activitatea, interacțiunea. Dacă lipsesc aceste caracteristici, respectivii indivizi alcătuiesc doar un grup statistic. În condițiile în care navetiștii dintr-un tren se văd zilnic, încep să converseze unii cu alții, să se autoperceapă ca "navetiști chinuiți", ei devin un grup social.

Grupurile sociale se disting și de categoriile sociale și colectivele sociale. Acestea de pe urmă desemnează totalitatea indivizilor care au o caracteristică comună (toate persoanele cu ochii verzi), un statut similar (clasa de jos) sau se află în aceeași situație (spectatorii unui concert de jazz). Oamenii din aceeași categorie socială nu formează cu necesitate un grup social. Putem spune, însă, că ei reprezintă grupuri potențiale pentru că ceea ce ei au comun poate deveni baza unei identități împărtășite și le poate organiza interrelaționarea. Categoriile sociale sunt modalități confortabile de a deosebi oamenii care au ceva în comun. Spre deosebire de grupurile sociale ele, în general, nu joacă un rol important în viața socială, nu sunt forțe sociale coercitive sau "de acces".

Ch. H. Cooley folosește drept criteriu de clasificare a grupurilor sociale, tipul de relații care se statornicesc între indivizi, respectiv relații afective, formale, contractuale. În conformitate cu acest criteriu, susține eminentul sociolog, grupurile pot fi primare sau secundare. Grupurile primare sunt grupuri mici, în cadrul cărora membrii desfășoară relații personale, strânse și durabile, relații de tipul "față în față", ce sunt foarte importante pentru dezvoltarea individului. Membrii grupului petrec o mare parte din timp împreună, desfășoară activități comune, au experiențe comune și se cunosc bine între ei, cu grijă unul față de altul, cu alte cuvinte, relațiile dintre ei sunt profund afective, intime. În cadrul lor, solidaritatea dintre indivizi nu se desfășoară la nivelul conștientizării și este mai mult un fel de sentiment decât un calcul.¹

Grupurile secundare sunt grupuri mai mari, cu durată determinată. Ele se constituie pentru un scop precis. Relațiile între indivizi sunt "secundare", relativ impersonale. Investiția afectivă a membrilor grupului este mică, relațiile dintre ei concentrându-se mai degrabă asupra activității decât asupra nevoilor și dorințelor lor. Deseori, membrii grupului au puține cunoștințe unii despre alții.

Pe lângă această clasificare esențială, sociologia propune și realizarea distincției dintre grupurile formale, nonformale și informale. Această clasificare se întemeiază pe tipul de normativitate implicată în organizarea grupurilor. Grupurile formale sunt instituționalizate, funcționează în conformitate cu anumite statute, reguli, legi, aparțin de regulă unor organizații (grupul de muncă, de educație etc.). Grupurile nonformale se constituie pentru realizarea unei sarcini, apoi se dizolvă. Ele sunt mai flexibile, mai puțin normativizate (grup de petiționari).

Grupurile informale se constituie fie ca subgrupuri în cadrul celor formale, fie în afara unor cadre instituționalizate, pentru realizarea unor scopuri specifice (grupurile de prieteni, de pensionari, pentru petrecerea timpului liber etc.).

După mărimea lor, grupurile pot fi mari (clasele sociale, popoarele, națiunile), mijlocii (colectivul unei întreprinderi) și mici (alcătuite din doi până la 30-40 de membrii : grupuri școlare, de muncă, politice, de creativitate). Grupurile mari sunt, prin excelență, grupuri formale, secundare, care dispun de o mare stabilitate în timp, ele furnizând setul de valori și norme fundamentale pentru comportamentele de la nivel microstructural.

SOCIOLOGIE

Literatura de specialitate pune în evidență faptul că în timp ce analiza psihologică este orientată spre grupurile mici, referirile analitice la grupurile mari se fac în antropologie, sociologia clasică a comunităților (F. Tonnies, G. Simmel) și psihologia colectivităților (Wundt, M. Lazarus, G. Le Bon). A nu se înțelege de aici să sociologia nu ar fi interesată de grupurile mici.

Un alt criteriu de clasificare a grupurilor îl constituie durata lor de existență. Întâlnim astfel grupuri temporare (formații muzicale), grupuri durabile (grupul de prieteni), grupuri permanente (familia).

După modul de acces la ele, grupurile pot fi deschise (cluburile sportive etc.) și închise (cum ar fi de exemplu, lojile masonice).

Sociologia distinge, de asemenea, între grupuri de apartenență și grupuri de referință.

Grupul de apartenență desemnează grupul căruia individul îi aparține ca "membru competent". Grupul de referință este grupul la care individul se raportează și ale cărui valori, credințe, comportamente valorizate le ia ca referință, atunci când își evaluează situația și atunci când adoptă un anumit mod de a fi, a simți, a gândi, a acționa.